

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

2. De prudentia Dispositionis & iudicio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

DE
DISPOSITIONE
 ET PARTIBVS
 ORATIONIS.
 LIBER SEXTVS.

Eius dignitas.

CAPVT PRIMVM.

*Dispositio
 nis excel-
 lentia.*

V ingenij fontes inuentio, sic iudicij, Dispositio recludit, quae nulla virtus ad pulchritudinem orationis aptior, concinniorve reperiri potest; ut à qua omnis concinnitas, & praecipuus emergit in structura decor: Neque enim, ut ait Quintilianus, quanquam fuis omnibus mèbris, statua sit, nisi collocetur: & si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leuiter loco moxi, perdunt, quo vigerunt vsus: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam naturam stare ordinis putant, quo confuso peritura sunt omnia: sic oratio carens hac virtute tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohaereat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec sine proposito casum potius quam consilium sequatur. Hæc ille.

Ex quibus multorum huius temporis scriptorum imperitiam redarguas, qui præ ferui- do quodam ingenij calore accingunt se ad

scribendum, antequam quid velint, aut quomodo, secum fuerint meditati.

Quamobrem toto orationis cursu videas volantem stylum, & ludibundum, qui inanes vndique sterculos aucupatur, solidæ rationis patum, aut nihil habet. Destituitur enim iudicio, quæ pars est eloquentiæ optima, ac per totum corpus sermonis æquabiliter diffusa: huius pondere subsultans leuitas firmatur, imperfecti ingenij fortis veluti lambuntur, & formantur, omnis denique ratio, ac cultus enitescit.

De prudentia Dispositionis, & iudicio.

CAPVT II.

Primæ partes dispositionis sunt ex amplæ rerum copia, quas siue lectio authorum suggererit, siue fons ingenij profuderit, pauca, & præclara seligere. Vehementer enim errant (quod superius docui) qui in eo decus eloquentiæ situm existimant, si quàm maxime prolixas orationes habeant, & nihil eorum, endæ.

G g 2 quæ

*Statua
 fiat per or-
 dinem.
 Ordo.*

quæ excogitarint, aut inuenerint, omittant: ex qua cupiditate fit, vt non modo communia, sed aliena quæque, & frigida, amplificationis desiderio intrudant. Vt enim Macedonum phalanx ex modico, sed leuissimo militum numero conflata, suis præsidio, hostibus exitio fuit: Contra, verò innumerabiles Darij copiarum suis ipsarum viribus distractarum, atque laceratarum, non tam adiumenta virtutis, quam impedimenta exercitus censebantur: Ita profectò in orationibus euenit, quæ breues, ac substrictæ lectis rebus, ac rationibus instructæ sunt, longè acrius percellunt animos: contra longæ, fluctuantes, confusæ, pondus & ictum non habent.

*Delectum re-
rum.*

Sedeat igitur in dispositionis limine iudicium, tanquam Regius Censor, qui inuenta omnia maturius examinet, aliena repudiet, negligat communia, rara, si non ad rem fuerint, non grauatè relinquat, eligat pulchra, neruosa, florida, & quod maximum est, recta ad rem collineantia. Multa enim persæpè dicuntur fucata, quæ ad imperitos alicuius gratiæ lenocinio se insinuant: At si à grauibus vitiis excutiantur, vel modicè pertractentur, statim quasi seculi flores in manibus emarescent. Contra, quæ sunt acriter excogitata, & prudentissimo ingenij examine selecta, minus habent simulatæ venustatis, plus ponderis, & intelligentiæ, ideoque accuratius instruunt, ac delectant diutius.

*Examen
styli.*

De triplici dispositione in genere.

CAPVT III.

Dispositio à Dialecticis vulgò in tria genera diuiditur. Vna dicitur naturalis, altera arbitraria, tertia artificialis.

*Dispositio
triplex &
est in oratione
p. 1.*

Naturalis est, quæ naturæ ordinem sequitur, atque imitatur: atque id quatuor possimum rebus tempore, natura, loco, dignitate, quod obseruat Aristoteles in Logicis. Tempore, aliud alio prius, posteriusve dicitur, quemadmodum hodiernus dies prior est crastino, crastinus perendino: Item bellum Macedonicum prius Ciuili, Punicum prius Macedonico. Natura alia alijs priora sunt existendi necessitate, vt sol luce, animal homine: & ad summum, totum partibus, causa euentus subiecta, adiacentibus. Loco priora dicuntur, quorum vnum præcedit aliud positione: sic vltima celo, citima terris, dicitur luna.

Dignitate prius est, quod præstantius habetur, vt aurum argento, argentum plumbo.

Ordo arbitrarius est, qui nulla certa ratione constat, sed solo dicentis, aut scribentis arbitrio dispensatur. Talis est liber Aeliani de animalibus, vbi omnia de industria permiscet, & si quis rationem quærat: Homo est (inquit) sui arbitrij, licet illi pro voluntate scribere.

Artificialis ordo est, qui ab arte ad aliquem destinatum finem aut voluptatis, aut vtilitatis dirigitur, ex quo plerumque minime seruatò naturæ ordine, quo magis posterioribus subiungit. Talis est ordo poetarum, qui de industria res ab ouo non citant, sed à fine, aut medio incipiunt, deinde principia data occasione intermiscet, quo magis pendente animi, & plus ex inopinato rerum euentu colligant suauitatis. Item artificialis dicitur, quod non sponte naturæ vbiq; profusus, sed ab arte cultus, & instructus appareat.

De triplici dispositione artificiali.

CAPVT IV.

Aristoteles in Logicis triplicem artificiosam dispositionis speciem notat. Vna est analytica, seu resolutoria; altera compositiua; tertia triplex definitiua.

Analytica quatuor modis fieri, constituique solet. Primò quidem, cum à toto ad partes, quas Philosophi integrantes, Cicero totius appellat, fit processus: vt si quis de toto homine primum dicat, deinde singulas corporis partes pedetentim discutiat. Secundus est, cum non in partes totius, sed in partes generis fit gradatio: vt si explicata fortitudine, de magnanimitate in aggrediendo, & patientia in tolerando differam. Tertius, cum præpositio aliqua gradatim in sua principia resoluitur: vt si dicam, tolerandum esse dolorem, quia honestum est, & honestum, quia cum virtute coniunctum. Quartus, cum à fine ad media regressus, per similem gradationem instituitur: vt si quis præuideat Rhetoricæ finem esse bene dicere; bene dici non posse sine elocutione, elocutionem verbis, quasi corpore, rebus non secus ac anima, constare, ideo inchoandum ab istis illi, qui ad destinatum scopum peruenire velit.

Contraria est dispositio *synthetice* & quatuor item modis opposita: nam à partibus totius ad